

"Regioninių tyrimų (ne)aktualumas: poreikiai ir iššūkiai"

Dr. Dovilė Troskovaitė, Vilniaus Universitetas, Istorijos fakultetas

Kas gali atlikti tyrimą?
Visi!

Patarimai atliekant kraštotyros tyrimą

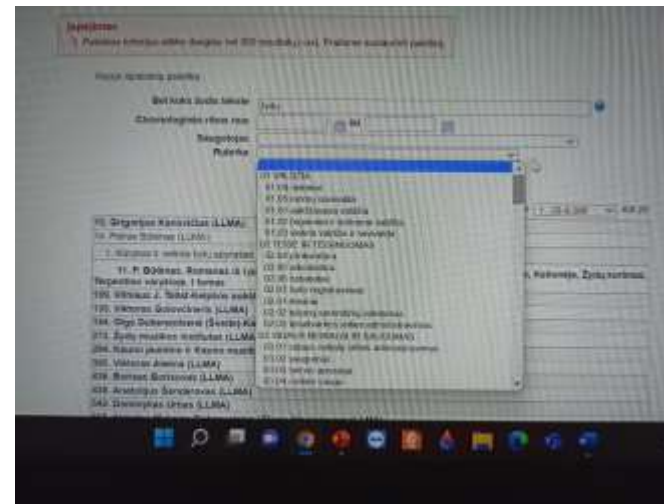
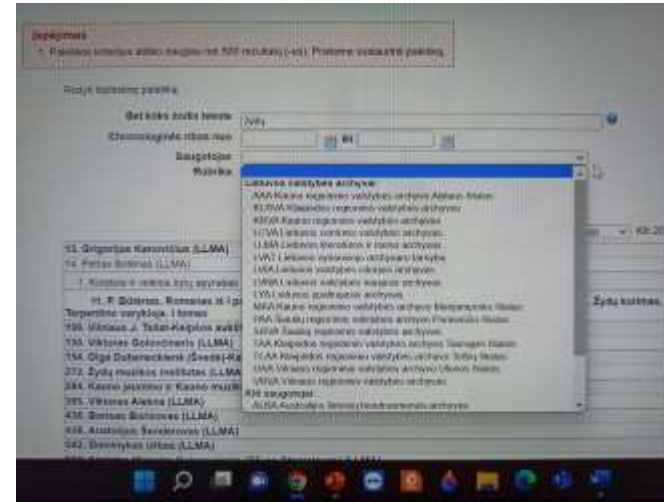
Ką tiriamo? Pasirengimas tyrimui

- Kas yra žydų bendruomenė?
- Kokie atributai būdingi žydų gyvenamajai erdvei? ješiva (ješibotas, religinė mokykla), mikva (pirtis), chederis (pradinė mokykla), beit midrašas (religinių studijų namai), skerdiko namas, rabino namas ir kt. bendruomeniniai pastatai, kapinės, maldos namai.
- Vardų ir pavardžių problema
- Sąvokos šaltiniuose: Žydai: *žydai (Żydzi, evrei'i (евреу)), žydai rabinistai, talmudistai, Mozės tikėjimo [išpažinėjai]; Žydų maldos namai: Bożnica/Szkoła Żydowska, sinagoga, šulė, škala, iškala, kloizas (kloyz), beit midrašas (beit midrash), beit kneset.*

Kaip tiriname? Ištekliai ir jų paieška

- Pasirengimas: esamos literatūros analizė; šaltinių paieška
  - Patikima informacija apie išlikusius maldos namų pastatus, jų istoriją ir architektūrą: sud. G. Mickūnaitė, S. Kravtsov ir kt., Synagogues in Lithuania. A Catalogue A – M (2010); N-Ž (2012), VDA leidykla
  - Kolektyvinė monografija, sud. D. Staliūnas, J. Verbickienė, V. Sirutavičius, „Lietuvos žydai. Istorinė studija“ 2012, LII
  - Tradicijų ir gyvenimo būdo pažinimui: L. Lempertienė, J. Verbickienė, „Žydai Lietuvoje“ , 2009, R. Paknio leidykla
- Publikuoti šaltiniai:
  - Autorių kolektyvas, LII “Magdeburginių miestų privilegijos ir aktai”.
  - Algimantas Miškinis, “Lietuvos miestai ir miesteliai”.
  - Serija „Lietuvos valsčiai“ “Telefonų knygos (e-paveldas)
- Ištekliai:
  - Lietuvos archyvų paieškos sistema: (<https://eais-pub.archyvai.lt/eais/>)
  - Elektroniai ištekliai: <https://www.epaveldas.lt/>
  - Elektroninė biblioteka: <https://ibiblioteka.lt/metis/>
  - Elaba virtualioji biblioteka: [https://www.lvb.lt/primo-explore/search?search_scope=eLABa&vid=ELABA&lang=lt LT](https://www.lvb.lt/primo-explore/search?search_scope=eLABa&vid=ELABA&lang=lt_LT)
  - Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti: <https://www.komisija.lt/istoriniai-tyrimai/>

Archyvinių dokumentų paieška

Galimi fondai archyvuose

- Specialiai mažumų reikalams spręsti įsteigtos v-binės institucijos ar jų padaliniai:
  - Kitatikių dvasinių reikalų departamentas (Rusijos imperija)
  - Religinių reikalų ir visuomenės švietimo ministerija (Lenkijos respublika, Vilniaus kraštas 1919-39)
- Bendruomenių archyvai (privatūs, perduoti v-bei).
  - Pvz. Skuodo žydų bendruomenės tarybos fondas, LCVA, F.1235.
- Savivaldos institucijų archyvai:
  - Pvz. Vilniaus miesto komisaro įstaiga (paveldo tvarkymas), LCVA F. 15, ap. 1.
  - Pvz. Vilniaus magistrato turizmo komisijų posėdžių protokolai, LCVA F. 64, ap. 8
  - Pvz. Vilniaus - Trakų miestų seniūnija, Trakų pilies griuvėsių konservavimo darbų žurnalas, LCVA, F. 55, ap. 10
- Privačių asmenų archyvai:
  - Pauliaus Galaunės archyvas (P. ir A. Galaunių namai – memorialnis muziejus)
  - Anatolijaus Rozenbliumo fondas (LCVA, F. R-493)

Galimi fondai archyvuose

- **Miesto planavimo, architektūros, infrastruktūros, sanitarijos fondai:**
  - Pvz. Vilniaus miesto magistratas (leidimai statyti ir perstatyti, statinių techninė būklė, infrastruktūra), LCVA F. 64. ap. 8
  - Pvz. Vilniaus magistratas (Miesto planų sudarymas, sklypų ribos), LCVA F. 64, ap. 8
  - Pvz. Vilniaus magistratas (pastatų statybos ir remonto bylos, gatvių sąrašas), LCVA F. 64, ap. 9
  - Pvz. Vilniaus magistratas (kareivių kapinių Antakalnyje įrengimo, parkų, Pilies kalno administravimo reikalai), LCVA F. 64, ap. 12
  - Pvz. Vilniaus magistratas, (turizmo porypagavimo sąjungos įstatai), LCVA F. 64, ap. 25
- **Gyventojų surašymai:**
  - 1764-5 m. LDK žydų surašymas
  - 1790 m. ATR gyventojų surašymas
  - 1897 m. Rusijos imperijos gyventojų surašymas
  - 1923 m. Lietuvos gyventojų surašymas
- **Privačių valdų, parapijų inventoriai.**
- **YIVO archyvas**
- **Teismų archyvai**

Neįvertintos ir
pamirštos šaltinių
paieškos vietos

- Asmeniniai vietos gyventojų saugomi dokumentai, periodikos leidiniai, knygos, dienoraščiai, nuotraukos;
- Mokyklų muziejai ir archyvai;
- Memorialiniai butai – muziejai;

Pirminiai ir antriniai šaltiniai

- **Pirminiai:**

- Oficialūs dokumentai: pasai, metrikų knygos, sutartys, teismų nutarimai, įsakymai, valdžios įstaigų nutarimai, protokolai, bendruomenių vidaus dokumentai, archeologinių tyrimų ataskaitos, etc.
  - Periodika: spauda (įskaitant reklamą, skelbimus)
  - Nuotraukos, planai, žemėlapiai, kita faktinė vaizdinė medžiaga.
- BET: oficialioji istorijos pusė; deviacinio elgesio, konfliktų (ne) atspindėjimas

- **Antriniai:**

- Žydų, kilusių iš konkrečios vietovės prisiminimai, dienoraščiai, kaimynų bendraamžių liudijimai;
- Antros ir trečios kartos palikuonių ar kaimynų palikuonių pasakojimai.

BET: objektyvumo trūkumas, galimi netikslumai, įvykių, tradicijų, gyvenimo būdo interpretavimo klaidingumas.

Kaip tiriname? Pagrindiniai iššūkiai

- Netinkami tyrimui išsikelti klausimai/ interviu klausimai pateikėjui
- Klaidingas gautos informacijos interpretavimas (nekritiškas vertinimas, pasitikėjimas pateikėju kaip „viską mačiusiu/girdėjusiu/patyrusiu“; kliovimasis žydu kilmės žmonėmis interpretuojant informaciją tikintis, kad jam/jai tai yra „natūraliai suprantama“, „gerai pažįstama“, manant, kad kilmė reiškia ekspertinį žinojimą, netikrinama informacija.
- Žydu tradicijų ir gyvenimo būdo interpretavimas per krikščionišką prizmę arba egzotizuojant (manat, kad žydai kažką daro išskirtinai kitaip, ypatingiau ar turi kokių nors išskirtinių bruožų)
- Vieno asmens ar šeimos istorijos ar situacijos perkėlimas bendruomenei („visi žydai buvo krautivininkai mūsų miestelyje“)
- Vengiama neigiamų, dviprasmiškų temų, įvykių analizės.
- Remiamasi nostalgijos padiktuotų žydu išeivių prisiminimais kaip pirminiu šaltiniu.

Interviu rengimas, rinkimas ir duomenų apdorojimas

- **Klausimų rengimas:**
  - Vengti nurodančių klausimų, kuriuose jau būtų atsakymas (pvz. Sinagoga stovėjo čia? / Kur stovėjo sinagoga?)
- **Respondentų apklausa:**
  - Vengti rodyti turimas žinias, kompetenciją, tikslinti ar taisyti pašnekovą
- **Duomenų apdorojimas:**
  - Atskirti pateikėjo įvardijamus faktus („šiam name gyveno/ buvo...“), nuo interpretacijų („žinote, kaip tie žydai...“)
- **Gautų duomenų tikrinimas ir tikslinimas**

Esama krašto istorijos tyrimų būklė

- Esama jau nemažai tyrimų, skirtų konkrečių miestų ir miestelių žydų istorijai (pvz. Telšiai, Rietavas, Švėkšna, Mariampolė ir kt.):
  - Dauguma tyrimų plačiausiai analizuoja tarpukario laikotarpį, tačiau ankstesnė bendruomenės istorija aptariama fragmentiškai;
  - Dažnai remiamasi ir atkartojama vad. atsiminių knygose (Yizkor book) pateikiama informacija;
  - Neretai kuriamas šabloniškas pasakojimas – žydai miesto prekyviai, naujų, modernių verslų kūrėjai ir prekių tiekėjai, mokyklų, bankų įkūrėjai;

Ką galime tirti?

- **Vertingiausias – detalus, faktologinis tyrimas:**
  - Konkrečių asmenų/ šeimų biogramos ir biografijos;
  - Vieno pastato (veikusios manufaktūros, maldos namų, religinės mokyklos ar kt.) istorija (statybos ir perstatymo aplinkybės, vykdyta veikla ir jos pokyčiai, savininkai ir jų kaita ir kt.);
  - Žydų gyvenamosios erdvės rekonstrukcija;
  - Esamų žinių/ prielaidų tikrinimas ir tikslinimas, kritiškas įvertinimas;

Kam tiriamo? Tyrimų pritaikymas

- Ekskursijos, kelionių maršrutai, kelionių gidai, žygiai aplankant paveldo objektus;
  - <https://www.jewish-heritage-lithuania.org/lt/>
- Miesto/miestelio istorinio pasakojimo papildymas naujais aspektais;
- Esamų krašto muziejų ekspozicijų papildymas, renginių organizavimas (paskaitos, muzikos ir literatūros vakarai, kt.);
- Kūrybiniai užsiėmimai įprasminant išlikusį žydų paveldą.

Ačiū, kad buvote drauge